

- доступу : <http://www.unian.net/ukr/news/news-353795.html>. – Назва з екрана.
5. Кулик В. Дискурс українських медій: ідентичності, ідеології, владні стосунки / В. Кулик. – К. : Часопис «Часопис «Кри-тика»», 2010. – 651 с.
 6. Паніна Н. Українське суспільство 1994–2005: соціологічний моніторинг / Н. Паніна. – К. : ТОВ «Видавництво Софія», 2005. – 160 с.
 7. Притула О. Будем закрывать комментарии? [Електронний ресурс] / О. Притула // Українська правда. Блоги. – 21.07.2009. – Режим доступу : <http://blogs.pravda.com.ua/authors/prytula/4a65b1ab36f82/>. – Назва з екрана.
 8. Словарь практического психолога / [сост. С. Ю. Головин]. – Минск : Харвест, 1997. – 800 с.
 9. Федорів І. П. Новітні тенденції у формуванні політиками й громадськими організаціями мусульманських медіагодингів. Вплив ЗМІ на формування ісламської ідентичності українців / І. П. Федорів // Публіцистика і політика : збірник наукових праць. Вип. 1 (5) / [за заг. ред. А. А. Чічановського]. – К. : Грамота, 2008. – С. 112–120.
 10. Covering Islam: challenges and opportunities for media in the global village / Atlas, Syed Farid ed. – Singapore : Centre for Research on Islamic and Malay Affairs (RIMA); Konrad-Adenauer-Stiftung, 2005. – 191 p.
 11. Obama defends plan for mosque near 9/11 site [Electronic resource] // BBC – 14.08.2010. – Mode of access : <http://www.bbc.co.uk/news/world-us-canada-10973837>. – Title from the screen.
 12. Said E. W. Covering Islam: How the Media and the Experts Determine How We See the Rest of the World. Revised edition / E. W. Said. – N. Y. : Vintage, 1997. – 272 p.
 13. Slach J. Government renames Islamic terrorism as 'anti-Islamic Activity to Woo Muslims' [Electronic resource] / J. Slach // The Daily Mail. – 17.01.2008. – Mode of access : <http://www.dailymail.co.uk/news/article-508901/Government-renames-Islamic-terrorism-anti-Islamic-activity-woo-Muslims.html>. – Title from the screen.

I. Fedoriv

HOW MASS-MEDIA SHAPE MUSLIM IMAGE AND THE ISLAMIC IDENTITY IN POLITICAL CULTURE OF INDEPENDENT UKRAINE

This article is about influence of suggestor's, who form Muslims' image and Islamic identity and actively participate in content producing process in the information realm of Ukraine. Media content analysis helps to shape and to understand Muslims' image and Islamic identity formed by suggestors in the political culture of Ukrainians, as well as the aims of the suggestors, guided by which they influence changes in images and identities shaping.

Keywords: *Muslim's image, Islamic identity, mass-media, information policy, content.*

УДК 316.346.2:061.233

Гаращенко С. В.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГЕНДЕРНОЇ РЕАЛЬНОСТІ СУСПІЛЬСТВА ТА ТИПУ ПОЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ

У статті запропоновано визначення терміна «гендерна реальність (дійсність)» та зроблено спробу окреслити фактори, що впливають на формування гендерної реальності суспільства. Розкрито місце та роль категорії «гендер» у сучасних політичних системах, запропоновано критерії типологій політичних систем залежно від інтегрованості гендерного підходу.

Ключові слова: *гендер, гендерна реальність, політична система.*

Системні дослідження гендерної проблематики в українській суспільній науковій думці почалися на початку 90-х років ХХ століття. Таке зрушення було зумовлено потребою в нових вимірах наукового осмислення трансформаційних процесів, що відбуваються в суспільстві, нових тенденцій у процесах розвитку політичних систем. Етапи розвитку гендерних досліджень в Європі та США вельми відрізняються від відповідних етапів в Україні та в ін-

ших пострадянських країнах. Гендерні дослідження в Західній Європі та США започатковувались на основі феміністської течії, що в Україні та країнах колишнього СРСР не була розвинута через наявність умовної соціальної рівності обох статей, а також «стирання» офіційною політичною ідеологією професійної нерівності жінок та чоловіків.

Одними із перших дослідників гендерної проблематики в Україні були І. Жеребкіна, О. Кісь,

Л. Кобелянська, Н. Лавриненко, Т. Мельник, С. Павличко, Л. Смоляр, В. Суковата, Т. Хорунжа, Н. Чухим, О. Ярош.

Серед дослідників гендерної проблематики існують різні підходи до визначення поняття «гендер». Усі їх російська дослідниця О. Вороніна згрупує у три головні напрями наукових концепцій гендера як моделі соціальних відносин, що характеризує соціальні взаємозв'язки та відносини між жінками й чоловіками в основних інститутах суспільства. В межах першого напрямку робиться наголос на тому, що гендер конструюється за допомогою соціалізації, а другого – гендер розглядається як такий, що конструюється на рівні свідомості індивідів через прийняття заданих суспільством норм. При цьому гендер відіграє роль стратифікаційної категорії, яка ієрархізує соціальні відносини й ролі між жінками і чоловіками. Третій напрям інтерпретує гендер як культурну метафору у філософських постмодерністських концепціях [4, 50–73]. Запропонований перелік концептуальних напрямів, поширених серед науковців, безумовно, не є вичерпним і може бути доповнений, у тому числі й «змішаними» та «перехідними» варіантами.

Поширеною є теорія, що розглядає поняття «гендер» як «соціостатеву роль» та вивчає й досліджує становище жінок, їх окрему роль як групи чи соціальної статі та значення в різних сферах суспільного життя. В межах цього підходу виникає певна неузгодженість визначення, бо, по-перше, розрізняють стать як біологічний факт, а гендер як соціальну конструкцію; а по-друге, наявність двох протилежних «гендерів» не викликає суперечності. Це означає, що залежно від необхідного типу кінцевого результату предмета дослідження (поведінки виборців, типології управління, праці тощо) цей підхід дає змогу водночас стверджувати дві протилежні думки: що стать впливає чи стать не впливає на ту чи ту зміну. Дослідниця Н. В. Грицяк зазначає, що якщо вдається встановити які-небудь особливості, то їх вважають результатом відмінностей між гендерними групами (жінками і чоловіками), оскільки дослідник свідомо виходить із посилення на їх відмінності. Якщо ж відмінностей не виявляється, то робиться висновок, що стать на цю змінну не впливає [9, 29].

Дослідниця Н. В. Лавриненко пропонує таке визначення: гендер означає соціальну стать, під якою розуміють соціокультурний конструкт, що приписує чоловікові та жінці не лише стиль одягу й поведінки (відповідно чоловічий і жіночий), а й певні психологічні якості, здібності та види діяльності, що є різними залежно від статі. Тобто гендер визначає стать як соціальне поняття і явище, що утворюється над біологічною стат-

тю [11, 176–193]. Автор цієї статті пропонує таке робоче визначення: гендер – це соціальна категорія, що нав'язується індивідууму або визначається ним самостійно (залежно від біологічної статі) відповідно до встановлених норм поведінки, властивих певному культурно-цивілізаційному типу суспільства, в якому індивід перебуває.

Під впливом різних зовнішніх (процеси глобалізації, нові технології, міжнародні економічні та політичні виклики) та внутрішніх (тип політичної системи, культурно-цивілізаційні цінності тощо) факторів у суспільстві формується *гендерна реальність (дійсність) суспільства*. Її російський дослідник І. І. Буличов дає таку розгорнуту «структурну» характеристику: це взаємодоповнювальна єдність гендерної діяльності та гендерних відносин. Гендерна діяльність – це динамічна, змінна частина гендерної реальності, а гендерні відносини, навпаки, є втіленням стійкості. Гендерна реальність передбачає наявність певних інституційних структур, які мають втілювати ідею гендера в життя, відповідно гендерна реальність – це взаємодоповнювальне єднання картин світу та відповідних інститутів. Окрім того, гендерна реальність дістає відображення у суспільній свідомості в специфічній картині світу, що, як наслідок, формує моделі й типи поведінки, взаємовідносин між чоловіком та жінкою, а також створює та закріплює суспільні стереотипи ролей та місця кожної зі статей [3].

Автор цієї статті пропонує таке робоче визначення гендерної реальності суспільства: це форми відносин, поведінки між індивідами залежно від статевої належності, що складаються під впливом чинних у суспільстві соціально-духовних і політичних норм та інституцій.

Фактори, що впливають на формування гендерної реальності суспільства, можна умовно згрупувати за такими однорівневими сферами: цивілізаційно-культурна сфера, політична система (у томі числі політичний режим), економічна сфера тощо.

Перша сфера зумовлена цивілізаційно-культурними нормами (релігійні норми, стереотипи тощо). Серед релігійних норм, які є одними із ключових у формуванні гендерних взаємовідносин та гендерної реальності, слід розрізняти такі цивілізаційні типи: язичницькі (з погляду християнського світу – дохристиянський період), християнські та постхристиянські, а також мусульманські, буддійські та інші.

Автори навчального посібника «Географія релігій» виокремлюють три основні соціальні функції релігії як складової духовного життя людини: 1) «життя духу»; 2) морально-етичне

нормування повсякденного життя; 3) діяльність із відправлення культів [14, 24]. У контексті гендерного дискурсу в межах другої функції варто виділити і таку її важливу складову, як формування гендерної реальності суспільства. З певної системи вірувань випливають відповідні морально-етичні норми, що формують у людей моделі поведінки, які закріплюються у нормах (традиціях, звичаях тощо) та формах соціального контролю за їх дотриманням; формують систему цінностей, ставлення до середовища [14, 25], визначають статус жінки, чоловіка та інших можливих конструйованих статей через духовно-культурні цінності, що притаманні певному соціуму; значною мірою формують політичну поведінку, культуру особистості та суспільства в цілому залежно від статті.

Одна з провідних науковців у сфері гендерних студій О. Б. Ярош наголошує, що в результаті значних культурних, соціальних та політичних змін відбувається процес вироблення нових норм соціально-статевих відносин. Сучасний період трансформації веде до ресоціалізації ролей. Стається зміна у гендерній культурі чоловіка і жінки, їх взаємовідносинах. Основним джерелом гендерної різниці є соціальні норми і стереотипи, традиційні установки, які прищеплюються індивіду суспільством. Це відповідно веде до змін у політичній поведінці індивідів [19, 98–99].

У 2008 р. Генеральна асамблея ООН замовила дослідження громадської думки про рівноправність чоловіків і жінок у всьому світі. В опитуванні, яке провів американський інститут World Public Opinion, взяли участь представники 16 країн, населення яких становить 58 % населення світу. Під час опитування громадської думки про ставлення до гендеру було виявлено, що в середньому 86 % респондентів дослідження вважають, що рівноправність жінок є важливою, серед них 59 % кажуть, що це дуже важливо. Розбіжності між поглядами чоловіків та жінок на проблему гендеру незначні: в усіх країнах 84 % чоловіків і 88 % жінок вважають, що рівноправність важлива. Висновки однакові як для західних постхристиянських, так і для мусульманських країн [5, 13].

Однак у мусульманських державах і надалі роль чоловіка домінує через поміркований ісламський фундаменталізм, який має широку підтримку в мусульманському світі.

На сьогодні в науковому дискурсі з гендерної проблематики українські дослідники користуються визначеннями гендерної термінології, що базуються на сучасних західних постхристиянських культурно-цивілізаційних нормах, при цьому, як правило, не беручи до уваги інші, на-

приклад мусульманські, культурно-цивілізаційні цінності і, таким чином, закріплюючи за цим підходом нібито «єдино правильні» визначення та можливі шляхи розвитку взаємин у суспільстві.

Друга сфера, що впливає на формування гендерної дійсності, зумовлена типом політичної системи суспільства. Адже політична система покликана забезпечувати стабільність, визначати напрямки розвитку суспільства, узгоджувати інтереси різних соціальних груп. Залежно від типу тієї чи тієї країни, визначення політичної системи може набувати додаткових характеристик, компонентів, зв'язків. Одним із визначень поняття «політична система», яке б враховувало особливості устрою різних країн, є таке: це – універсальна управляюча система суспільства, компоненти (елементи) якої пов'язані «вторинними» політичними відносинами і яка в кінцевому підсумку регулює виробництво та розподіляє суспільні блага на основі використання державної влади [13, 21]. До «первинних» належать класи, соціальні групи, національні общини, відносини між ними, а до «вторинних» – відносини між різними інститутами, що є виразниками інтересів різних груп [13, 19]. Отже, якщо говорити про «гендер» як про категорію, що регулює соціальні відносини не лише між індивідами, а й між статевими групами (зокрема, жіночою частиною суспільства та чоловічою), то виникає необхідність дослідити залежність та вплив біологічної статевої належності на взаємовідносини в рамках політичних систем. Гендерні ролі у політичних системах можуть бути визначені через аналіз стану, діяльності чи бездіяльності складових політичної системи.

У межах загальновідомих положень сучасних теорій політичної системи застосуємо «відносно нову» ідею включення гендерного елемента в основні компоненти і сфери політичної системи. В політичних системах досить чітко вирізняються два рівня – рівень держави та рівень суспільства. Стосовно суб'єктів (акторів) акцентуації гендерної проблематики до першого рівня політичної системи належать державні та тісно пов'язані з державою недержавні політичні інституції, що зорієнтовані на роботу зі встановлення гендерної рівності в суспільстві (радники з гендерних питань, спеціалізовані органи, міністерства, управління), зокрема і в органах державного управління; норми (насамперед правові) та ролі, що реалізуються в політичній поведінці. Правові норми можуть закріплювати та регулювати **гендерні політичні ролі** та формат участі різних статей, надавати спеціальні переваги чи, навпаки, закріплювати політичну нерівність.

На рівні суспільства до політичної системи належать стандарти індивідуальної політичної поведінки, фактично сюди можна віднести суспільні очікування та вимоги щодо форми політичної участі чи неучасті жінок та чоловіків, рівень їхньої активності як суб'єкта чи об'єкта політики; норми (етичні) – висувають вимоги до типу політичної поведінки залежно від статі, ролі та організації (політичні партії, групи тиску, громадські організації тощо), які намагаються потрапити до влади або здійснювати певний вид тиску чи вплив на її реалізацію (з позицій гендерного підходу – це жіночий та гендерний рух, що обстоює врахування збалансованого представництва жінок та чоловіків, наприклад у списках політичних партій та блоків на виборах до представницьких органів влади – парламенту та місцевих рад).

Г. Бауманн визначає політичну систему як складний механізм, що охоплює державні, політичні та інші інститути; політичні, державні та морально-політичні норми й цінності, а також ідеологічні концепції, що є основою норм; різні методи, засоби та форми, за допомогою яких здійснюється політична активність [13, 23].

Кожен із п'яти основних складових «блоків» розвиненої демократичної політичної системи містить «гендерно-орієнтовані» елементи:

а) інституційний (організації, установи) – жіночі та гендерні організації, спеціалізовані державні інституції, які зосереджують свою діяльність на формуванні гендерної політики та встановленні рівності прав та можливостей для жінок;

б) регулятивний (норми, принципи) – норми відносин між статями в різних сферах суспільства, зокрема гендерні норми;

в) функціональний (політичні функції, політичний процес, політичний режим) – презентація кожною із статей, як учасником політичного процесу, своїх інтересів у різноманітних видах формування вимог, відповідних їхнім реальним або уявним інтересам, і перенесення цих вимог у центр політичної боротьби або в сферу прийняття політичних рішень (участь у виборах, референдумах, членство в політичних партіях тощо), та прийняття норм і реалізація управлінських рішень: ухвалення законів, що забезпечують гендерну рівність, впровадження гендерних підходів у процесах прийняття рішень;

г) ідеологічний (політичні погляди, політична свідомість та культура);

г) комунікативний (зв'язки, що об'єднують вказані елементи політичної системи) [1, 2].

Гендерні норми, як складова політичної системи, закріплюючи правила політичної поведінки, активності та участі у прийнятті рішень,

формують уявлення про те, хто є «справжнім чоловіком» і якою має бути «справжня жінка», відіграють важливу роль у підтримці гендерної системи та конструюванні гендерної свідомості. Гендерні норми вкладаються у свідомість дітей у процесі сімейного виховання (через батьків та рідних), через систему освіти (вчителів і навчальні заклади), через заклади культури (книги, журнали, ЗМІ). В результаті ці гендерні норми підтримуються за допомогою різних соціальних та культурних механізмів. За порушення гендерних норм людина залежно від статі отримує громадський осуд, несприйняття, а іноді лишається за межами суспільних процесів [7].

За визначенням одного із словників гендерних термінів, гендерні норми – це історично створена система уявлень про правила поведінки чоловіків та жінок [8, 3]. Автор цієї статті пропонує таке визначення поняття «гендерні норми» як нормативного компонента політичної системи: це – правила політичних та суміжних із ними неpolітичних, але політизованих, взаємовідносин, поведінки та механізму взаємодії між статями, визначення їхнього місця, ролі та типу участі в політиці, що закріплені на рівні суспільних очікувань, стереотипів, а також на нормативно-правовому рівні. Гендерні норми формуються залежно від типу політичної системи.

У межах найбільш поширених у сучасній Україні підходів до класифікації політичних систем, як правило, йдеться або про системи демократичні та недемократичні, або про демократію, авторитаризм та тоталітаризм (таку типологію, зокрема, пропонує Р. Даль, аналізуючи рівень демократичності влади та механізми вирішення суперечностей) [10]. Є й комплексні, багатовимірні типології політичних систем і держав, які, наприклад, розробив В. Якушик [17, 9–29; 18, 147–186].

Тип політичної системи може визначатися і за критерієм специфіки гендерної реальності (дійсності). Досить часто дослідники гендерної проблематики відносять до демократичного типу політичної системи такі системи, в яких створено інститути, що відповідають за формування гендерної рівності. Однак наявність подібних інституцій ще не є гарантією повного включення гендерного підходу в усі елементи політичної системи. Саме тому визначення типу політичної системи залежно від інтегрованості гендерного підходу є важливим як із теоретичного, так і практичного погляду.

Хоча тоталітарні та авторитарні політичні системи передбачають чітку регламентацію та визначеність у суспільстві місця та ролі особистості залежно від статі, однак у таких системах можуть мати місце соціальні гарантії та захист материнства, а також певна залученість жінок до

політичної діяльності (як працівників партій, лідерів і активістів жіночих гілок партій, наявність права голосу тощо) та спонукання до соціальної активності в чіткій державно-ідеологічній парадигмі.

Зважаючи на це, виникає необхідність вироблення критеріїв класифікації, за якими визначається **тип політичної системи**, залежно від рівня включення гендерного компонента в усі структурні елементи системи. А завдяки цьому можна визначити і **тип гендерної реальності (дійсності)**, який фактично є результатом впливу на суспільство певного типу політичної системи з відповідними гендерними нормами. Перед дослідниками гендерної проблематики стоїть завдання виробити конкретні критерії оцінки та аналізу, за якими можна визначити тип гендерної реальності (дійсності) залежно від типу політичної системи.

Німецька дослідниця питання рівності на ринку праці Анжеліка фон Валь на основі аналізу відповідних законів із рівних можливостей пропонує сім підходів до гендерної рівності, які запроваджуються державами для зменшення нерівності на ринку праці [6]. Держави можуть застосовувати як один, так і більше цих підходів, які можуть бути базисом для розробки критеріїв оцінки та визначення гендерної реальності суспільства. Одним із факторів оцінки типу чинної політичної системи є рівень використання та впровадження цих моделей запровадження гендерної рівності, що базуються на західних постхристиянських цінностях:

1. Антидискримінація за ознакою статі.
2. Позитивні дії.
3. Розширення можливостей незалежно від статі.
4. Співмірна цінність / рівність в оплаті / залученість жінок до суспільно-політичних процесів.
5. Заходи проти сексуальних домагань.
6. Політика, спрямована проти абсолютизації гетеросексизму.
7. Пряме залучення чоловіків до хатньої праці та/або догляду за дитиною [6].

Проте такі підходи до аналізу гендерної реальності політичної системи вимагають вироблення детальнішої методології, адже ступінь впровадження та використання цих моделей у суспільстві дає лише загальні уявлення, оцінку розвинутої гендерної дійсності в певній політичній системі і не враховує багатьох особливостей суспільства (традицій, політичної волі, економічних факторів та ін.). Цей підхід можна використати для оцінки суспільств, які вже перебувають на шляху розвитку гендерної політики, притаманній сучасній західній цивілізації, та імплементації гендерного підходу в усі сфери та елементи політичної системи. Відповідну

систему індикаторів, що об'єднані у 6 концепцій, яку можна застосовувати для аналізу політичних систем, що вже мають певні можливості участі жінок та чоловіків в органах влади, пропонує шведська мережева організація «Діаконія»:

1. Невидимість жінок у політиці – визнання того, що жінки та чоловіки мають однакові права та потреби – для аналізу типу політичної системи використовують кількісні показники.
2. Концепція обслуговування та підтримки – участь жінок не на лідерських позиціях у політиці, збереження традиційних ролей.
3. Доступ до економічних та соціальних благ – залучення жінок до економічної діяльності.
4. Концепція якісної участі жінок – повноправна участь жінок у всіх рівнях влади. Передбачає розробку гендерно-орієнтованих вимог до формування та діяльності політичних інститутів та програм.
5. Повне залучення жінок до прийняття політичних та державних рішень.
6. Концепція уповноваження – потребує поглибленого гендерного аналізу всіх рівнів та сфер політики, державного управління тощо [16, 215–218].

Дослідження та аналіз включення гендеру в структурні елементи політичних систем не можна обмежувати лише кількісними показниками, необхідно виробити критерії якісного аналізу залучення жінок до суспільно-політичних процесів, визначаючи тим самим рівень позитивних змін у суспільстві від участі жінок у політиці. Прикладом кількісного збільшення жінок у політиці був парламент Киргизії, обраний в 2008 р., де жінок було майже 27 %. Безперечно, крім констатації кількісних (процентних) змін, необхідно проводити й дослідження якісного рівня, глибини позитивних змін, які відбулись (чи не відбулись) у державі завдяки збільшенню представництва жінок у законодавчому органі. Такий аналіз сприяв би виробленню додаткових аргументів для впровадження гендерного підходу в політиці.

О. Є. Сорокопуд пропонує з'ясувати рівень інтегрованості гендерного підходу в політичних системах через аналіз «трьох площин» фактичної ситуації: а) *політичних інститутів* (що передбачає структурний аналіз інституту та аналіз його постійної діяльності, щоб виявити тенденції щодо вирішення проблеми); б) *політичної діяльності* (аналіз фокусується на концепціях, які є підґрунтям подальшої діяльності, та на формах, у яких ця діяльність відтворюється, а також на методах та процесах імплементації політичних рішень); в) *суб'єктів політики* (які розгляда-

даються крізь призму досвіду та походження, особливо важливим є їхнє ставлення до впровадження гендерного підходу та їхня роль у цих процесах) [16, 214]. Визначення критеріїв оцінки розвитку гендерної дійсності передбачає аналіз не лише окремих елементів політичної системи, а й процесів взаємодії між цими елементами, їхньої взаємозалежності, впливу зовнішніх факторів та трансформаційних геополітичних процесів.

Узагальнюючи наявні різноманітні політичні й соціокультурні моделі, можна запропонувати такі критерії типологізації політичних систем залежно від рівня сформованості гендерної реальності (дійсності) в суспільстві:

1. Критерій релігійності. Визначається за типом релігії в державі та за критерієм рівня впливу релігії в державі на закріплення соціально-статевих ролей.

1.1. Країни мусульманського типу. Традиціоналістські, ісламістські (що базуються на законах шаріату), світсько-ісламістські та модерністські (прикладом є Туреччина).

1.2. Країни християнського типу: патріархальні (Грузія) та світські (західноєвропейські держави).

2. Критерії соціальних гарантій. Вони характеризуються наявністю соціальних гарантій для жінок, частковим чи повним залученням жінок у трудову (економічну) сферу, наявністю умов для створення жінками бізнесу тощо.

3. Критерій політичної волі. Законодавчо закріплені права та можливості для жінок, частково залучення жінок до політичних та державних

процесів, але без закріплення на лідерських позиціях, реалізується антидискримінаційна програма, можливим є введення спеціальних заходів (квотування).

4. Критерій сталості. Права та можливості незалежно від статі не потребують законодавчого закріплення, оскільки мають традиційний характер та інтегровані в усіх сферах суспільного життя, зокрема і політичного, право на визначення сексуальної орієнтації, залучення чоловіків до процесу догляду за дітьми (декретні відпустки).

Цей список критеріїв є спробою автора викласти основні пункти класифікації політичних систем на базі специфіки гендерної реальності. Він не є остаточним, а потребує подальшого доповнення та уточнення.

Процес формування гендерної реальності (дійсності) не відбувається в односторонньому порядку, тобто в рамках певного типу політичної системи та впливу такого типу системи на цей процес. Включення гендерної складової в усі елементи та процеси політичної системи може формувати інший тип політичної системи, а разом з тим і тип держави. З огляду на це, проблематика формування та трансформації гендерної реальності (дійсності) залежно від типу політичної системи потребує подальшого і глибшого вивчення. Перед дослідниками постає важливе завдання розробити не лише методики аналізу та оцінки рівня гендерної дійсності суспільства, а й критерії класифікації типів політичних систем залежно від інтегрованості в них категорії «гендер».

1. Андрусяк Т. Г. Політична система суспільства (курс лекцій) [Електронний ресурс] / Т. Г. Андрусяк. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/pravo/atg/rozdil_8.doc. – Назва з екрана.
2. Бельх А. К. Политическая организация общества и социальное управление / А. К. Бельх. – Л., 1967. – 134 с.
3. Булычев И. И. О гендеристике (гендерологии) и ее ключевых понятиях [Електронний ресурс] / И. И. Булычев. – Режим доступу : <http://www.credonew.ru/content/view/477/30/>. – Назва з екрана.
4. Воронина О. А. Феминизм: либеральное, социалистическое и радикальное направления / О. А. Воронина // Теория и методология гендерных исследований : курс лекций / [под общ. ред. О. А. Ворониной]. – М. : МЦГИ – МВШСЕН – МФФ, 2001. – 416 с.
5. Всесвітнє опитування виявило, що більшість людей в усіх країнах – за рівноправність жінок [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kiis.com.ua/txt/doc/07032008/07032008u.pdf>. – Назва з екрана.
6. Гендерне законодавство: порівняльний аналіз законів про рівні можливості [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pdp.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=1011:2-a6-----2005-&catid=47:i-i-i-ii-&Itemid=123#2. – Назва з екрана.
7. Гендерные нормы. Психологическая энциклопедия [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mirslovarei.com/content_psy/GENDERNYE-NORMY-6333.html. – Назва з екрана.
8. Гендерные технологии и проблема толерантности в современном российском обществе : словарь терминов по дисциплине [Електронний ресурс]. – Екатеринбург, 2007. – 6 с. – Режим доступу : http://elar.usu.ru/bitstream/1234.5678/9/1493/1/1325049_glossary.pdf. – Назва з екрана.
9. Грицяк Н. В. Теоретико-методологічні методи формування й реалізації державної гендерної політики в Україні : дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук з держ. управління : спец. 25.00.01 «Теорія та історія державного управління» / Н. В. Грицяк. – К., 2005. – 463 с.
10. Даль Р. Предпосылки возникновения и утверждения полиархий [Електронний ресурс] / Р. Даль. – Режим доступу : <http://www.politstudies.ru/N2004fulltext/2002/6/5.htm>. – Назва з екрана.
11. Лавріненко Н. Гендерні відмінності громадської думки в Україні / Н. Лавріненко // Україна-2002. Моніторинг соціальних змін / [за ред. В. Ворони, М. Шульги]. – К. : Ін-т соціології НАН України, 2002. – 380 с.
12. Миколук О. Світ – за рівність [Електронний ресурс] // День. – 2008. – 13 березня. – № 46. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/290619?idsource=198053&mainlang=ukr>. – Назва з екрана.
13. Основы теории политической системы / [под общ. редакцией Ю. А. Тихомирова, В. Е. Чиркина]. – М. : Наука, 1985. – 246 с.
14. Павлов С. В. География религий : навчальний посібник для студентів географічних і філософських факультетів вищих навчальних закладів / С. В. Павлов, К. В. Мезенцев, О. О. Любичева. – К. : Артк, 1999. – 504 с.

15. Політологія. Навчально-методичний комплекс : підручник. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 704 с.
16. Сорокопуд О. Є. Специфіка процесу інкорпорації гендерної перспективи у дослідженні політичних систем / О. Є. Сорокопуд // Наукові записки. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України : збірник наукових праць. – К., 2007. – Вип. 33. – С. 207–223.
17. Якушик В. М. Вступ до політології / В. М. Якушик. – К. : Видавничий дім «Academia», 1995. – 60 с.
18. Якушик В. М. Государство переходного типа (вопросы теории) / В. М. Якушик. – К. : Лыбидь, 1991. – 199 с.
19. Ярош О. Б. Методологічні підходи до гендерного аналізу політичної системи України [Електронний ресурс] / О. Б. Ярош. – Режим доступу : <http://bibl.kma.mk.ua/pdf/pidruchnuku/23/15.pdf>. – С. 96–102. – Назва з екрана.

S. Garashchenko

THE INTERCONNECTION BETWEEN THE GENDER REALITY AND THE TYPE OF POLITICAL SYSTEM

The article offers a definition of the notion of “gender reality” and describes the factors influencing the society’s gender reality. The place and role of the category of “gender” in the contemporary political systems are disclosed. Criteria for political systems typologies based on the integration of gender mainstreaming are proposed.

Keywords: gender, gender reality, political system.

УДК 323.213

Шеверда В. А.

ДОВІРА ГРОМАДЯН ДО ЕЛЕКТРОННОГО ВРЯДУВАННЯ ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР СПІВПРАЦІ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА ГРОМАДСЬКІСТЮ

Статтю присвячено питанню довіри громадян до електронного врядування. Зроблено спробу встановити роль фактора довіри громадян до електронного врядування у розбудові ефективних взаємовідносин між державою та громадськістю.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, інформаційне суспільство, електронне врядування.

Останнім часом відбулося збільшення ролі інформації і знань у житті соціума, що зумовило бурхливий розвиток та поширення інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ). Вони докорінно змінили систему суспільних відносин, в тому числі політичних. Для забезпечення ефективної інформаційної взаємодії, вільного доступу до інформаційних ресурсів та забезпечення інформаційних потреб почали впроваджуватися урядові ІКТ-проекти. Розвиток інформаційного суспільства, модернізацію та реформи в державному управлінні пов’язують із феноменом електронного врядування [13, 59]. На сьогодні немає єдиного погляду щодо визначення цього терміна. Базуючись на наявних дефініціях та концепціях, Фінгер та Пеко виділили три основні підходи до визначення електронного врядування [14]. Згідно з першим, електронне врядування

пов’язується із задоволенням потреб громадян за допомогою надання послуг через Інтернет. Другий підхід трактує електронне врядування як процес та взаємодію, тобто як форму співпраці між громадянами, приватним сектором та державою як у виробленні політики, так і в наданні послуг [1; 14, 6]. Третій визначає електронне врядування як набір певних інструментів для демократизації суспільства [14, 6]. В цій статті електронне врядування розглядається в контексті другого підходу.

Питання співпраці держави та громадськості за доби інформаційного суспільства набуває особливої актуальності, адже саме в такому соціумі можлива максимальна реалізація громадянських прав і свобод залежно від ступеня активності соціальної позиції громадянина [1]. Проблема забезпечення довіри громадян до електронного